

MENELUSUR KAJIAN DIALEK MELAYU KEDAH (DMK)

Mashetoh Abd. Mutalib
mashetoh@uum.edu.my

Hishamudin Isam
din@uum.edu.my

Yusniza Yaakub
yusniza@uum.edu.my

Marzalina Mansor
Marzalina@uum.edu.my

Faizah Ahmad
a.faizah@uum.edu.my

Universiti Utara Malaysia

ABSTRAK

Bahasa dan identiti tidak boleh dipisahkan kerana dengan bahasalah kita dapat mengetahui daripada mana asalnya, kelompok mana datangnya, dengan siapa dituturkan dan sebagainya. Dengan bahasa juga, jati diri dan identiti masyarakat dapat dikenal pasti sama ada berlaku pengekalannya ataupun sebaliknya. Selain itu, dalam pengkajian bahasa juga khususnya linguistik, identiti dan jati diri juga sebagai fokus utama untuk diterokai. Jika diselidik, kajian tentang dialek telah banyak diterokai oleh sarjana tempatan mahupun barat. Begitu juga dengan kajian mengenai dialek Melayu Kedah yang sering menjadi tumpuan para sarjana. Oleh itu, kertas kerja ini bertujuan untuk menyorot kajian mengenai dialek Melayu Kedah yang telah dilakukan oleh pengkaji-pengkaji terdahulu. Menurut Asmah (2015) Dialek Melayu Kedah (DMK) boleh dilihat dalam tiga (3) golongan, iaitu golongan yang pertama ialah orang Melayu Kedah yang menuturkan bahasa yang sama dengan subdialek Kedah persisiran, golongan kedua pula terdiri daripada pendatang dari Petani manakala golongan ketiga ialah hasil daripada perkahwinan golongan pertama dan kedua. Selain itu, Dialek Melayu Kedah (DMK) begitu kaya dengan kosa kata tempatan, ada juga sebahagiannya dikongsi bersama dengan Bahasa Melayu standard atau mempunyai ciri seponya dan ada sebahagiannya didapati berbeza antara satu sama lain.

Kata Kunci : *Dialek Melayu Kedah, subdialek Kedah, bahasa dan identiti*

Pengenalan

Malaysia begitu kaya dengan dialek kenegerian masing-masing terutamanya di Semenanjung. Dialek-dialek ini dikenali sebagai dialek geografi atau dialek kawasan. Antara satu dialek dengan

dialek yang lain tidak seragam sifatnya kerana setiap satunya mempunyai ciri-ciri tersendiri, sama ada fonologi, morfologi, perbendaharaan kata dan sintaksis. Menurut Asmah (2015) menjelaskan bahawa, fonologi adalah ciri yang paling tinggi kadar perbezaannya berbanding dengan aspek yang lain.

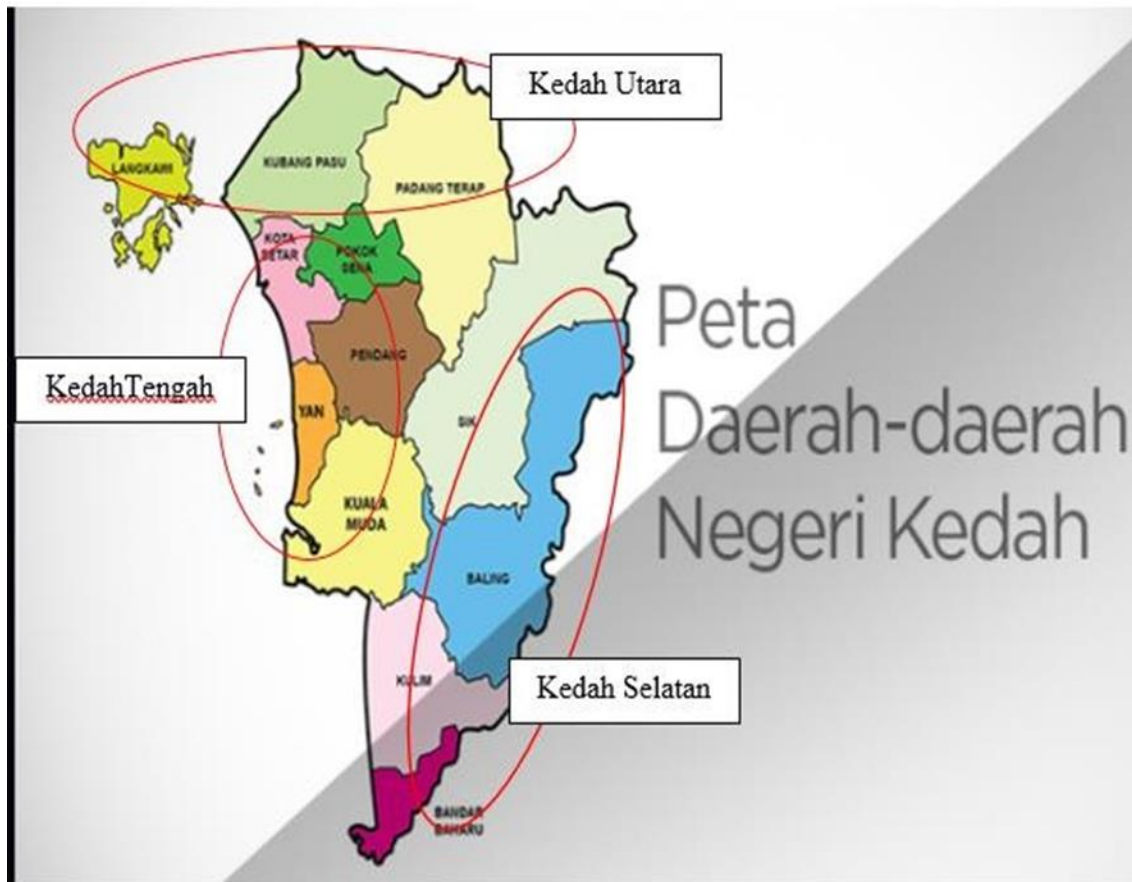
Kajian bahasa dimensi geografi ialah satu disiplin yang mengkaji secara sistematis perbezaan-perbezaan yang ada dalam pelbagai dialek dan dihubungkan dengan daerah penggunaannya (Farid dan Ajid 1993). Oleh itu, dapat dijelaskan bahawa dimensi geografi ialah kajian yang mempelajari variasi-variasi bahasa berdasarkan perbezaan tempat dalam suatu wilayah bahasa. Selain itu, penutur-penutur dari dimensi geografi boleh memahami variasi-variasi bahasa, terutamanya yang berhampiran dengannya.

Kajian mengenai dialek telah banyak dilakukan oleh pengkaji tempatan mahupun pengkaji luar. Pengkajian pertama mengenai variasi geografi telah dilakukan oleh Georg Wenker pada tahun 1879 di Jerman. Beliau telah mengkaji ayat-ayat dalam dialek bahasa Jerman dengan menjadikan guru-guru sebagai responden kajian. Kajian Wenker ini, menjadi titik tolak kajian linguistik geografi dan turut berkembang ke negara Perancis yang dilakukan oleh seorang pengkaji negara tersebut yang bernama Gilleieron pada tahun 1910. Kajian dimensi geografi bukan sahaja berkembang dan tertumpu di Barat, malah turut menjadi salah satu kajian yang cukup bermanfaat dan popular di Malaysia. Antara penelitian yang telah dilakukan oleh pengkaji-pengkaji di Malaysia mengenai variasi bahasa berkisar kajian pemetaan dialek, kajian penggunaan dialek, kajian dialek sebagai jati diri, kajian penyebaran dialek, kajian pengaruh dialek dan kajian dialek dalam karya sastera.

Dialek Melayu Kedah

Kedah mempunyai 12 daerah, iaitu Langkawi, Kubang Pasu, Padang Terap, Alor Setar, Pokok Sena, Pendang, Yan, Kuala Muda, Sik, Bandar Baharu, Kulim dan Baling. Walau bagaimanapun, kajian ini akan mengelompokkan daerah-daerah tersebut kepada 3 kawasan utama, iaitu Kawasan Utara (Langkawi, Kubang Pasu, Padang Terap) kawasan tengah (Alor Setar, Pokok Sena, Yan, Kuala Muda dan Pendang) dan kawasan selatan (Kulim, Bandar Baharu, Baling dan Sik).

Oleh sebab itu, dialek Melayu Kedah (DMK) begitu kaya dengan kosa kata tempatan, ada sebahagiannya dikongsi bersama dengan bahasa Melayu standard atau mempunyai ciri seponya dan ada sebahagiannya didapati berbeza antara satu sama lain. Menurut Asmah (2008), ahli-ahli linguistik berpendapat bahawa persamaan dalam perbendaharaan kata antara dialek adalah sekurang-kurangnya 85 peratus. Perbezaan perbendaharaan kata bermaksud perbezaan pada istilah yang merujuk suatu benda atau konsep. Hal ini kerana DMK terdiri daripada beberapa subdialek, iaitu subdialek Perlis-Pulau Langkawi, Kedah Persisiran, Kedah Utara dan Pulau Pinang serta terdapat beberapa aksen, iaitu aksen Siam (Asmah Haji Omar, 2015). Menurut Asmah lagi DMK boleh dilihat dalam tiga (3) golongan, iaitu golongan yang pertama ialah orang Melayu Kedah yang menuturkan bahasa yang sama dengan subdialek Kedah persisiran, golongan kedua pula terdiri daripada pendatang dari Petani manakala golongan ketiga ialah hasil daripada perkahwinan golongan pertama dan kedua. Hal inilah yang menjadikan kosa kata DMK diberi pelbagai definisi mengikut subdialek masing-masing.

Rajah 1 Peta daerah negeri Kedah

Menelusur Kajian Dialek Melayu Kedah (DMK)

Kajian dialek Melayu Kedah telah diklasifikasikan kepada kelompok-kelompok berikut, iaitu kajian mengenai kata soal, kajian pragmatik dan sosiolinguistik dalam dialek Kedah, dan kajian fokus linguistik dialek Kedah.

Kajian kata soal dalam dialek Kedah

Kajian kata soal dalam dialek Kedah ialah kajian yang melibatkan hanya kata soal sahaja. Kajian ini telah dilakukan oleh Fazal Mohamed Mohamed Sultan dan Nurulafiqah Suhaimi, 2011; Fazal Mohamed Mohamed Sultan, Zaharani Ahmad, Nor Hashimah Jalaluddin dan Harishon Radzi (2011). Fazal Mohamed Mohamed Sultan dan Nurulafiqah Suhaimi (2011), menghuraikan fenomena kata soal “mengapa” berdasarkan variasi leksikal yang dimiliki dialek ini melalui analisis sintaksis berpandukan kerangka Program Minimalis (Chomsky, 1995). Data yang digunakan dalam kajian ini ialah kata soal ‘mengapa’ dalam Dialek Kedah (DK). Kajian ini telah menerapkan kerangka teori Transformasi Generatif (TG), iaitu Program Minimalis (Chomsky, 1995). Dapatan kajian ini mendapati bahawa Minimalis boleh “melihat” adjung. Penemuan ini bertentangan daripada pendapat Chomsky. Hasil analisis mendapati kata soal “mengapa” merupakan kata soal bukan argumen berdasarkan huraian yang diberikan Fazal Mohamed

Mohamed Sultan, Zaharani Ahmad, Nor Hashimah Jalaluddin dan Harishon Radzi (2011), menghuraikan kata soal bila melalui analisis sintaksis berpandukan kerangka Program Minimalis (Chomsky, 1995) untuk menjawab persoalan dari segi posisi sebenar kata soal tersebut. Satu kajian lapangan telah dijalankan di Daerah Baling. Berpandukan analisis deskriptif ke atas data dialek Melayu Utara di Baling, Kedah. Kajian ini menggunakan kerangka Program Minimalis (Chomsky, 1995). Analisis sintaksis mendapati bahawa KOMP sememangnya mempunyai [uw] yang kuat tetapi kekuatan berkenaan tidak mampu mewajibkan kata soal tersebut bergerak ke posisi skop dalam dialek Melayu Utara.

Kajian dialek Kedah dalam pragmatik dan sosiolinguistik

Kajian yang dikategorikan dalam kelompok pragmatik telah dilakukan oleh Nurul Shahida dan Maslida (2015, 2017). Kajian ini melihat deiksis dalam dialek Kedah khususnya di Kampung Kubang Lintah, Mukim Lepai dalam ungkapan kata ganti nama diri dan kata panggilan. Pengkategorian elemen deiksis berdasarkan kerangka deiksis Huang (2007).

Selain bidang pragmatik, kajian dialek Kedah juga dilihat dalam bidang sosiolinguistik. Kajian dalam kelompok ini dikaji oleh Zaliza dan Zuliana (2014), Mashetoh (2017), Suhaila dan Muhammad Saiful Haq (2017). Kajian yang dilakukan oleh Zaliza dan Zuliana (2014) bertujuan untuk (1) menunjukkan wujudnya pengaruh budaya yang mempengaruhi perbezaan penggunaan dialek di kawasan Pendang, Kedah akibat daripada pengaruh budaya seperti ekonomi, penjajahan, perkahwinan, pendidikan, keagamaan dan sebagainya, (2) menganalisis fonologi dialek Charok Kudung yang merupakan salah satu tempat yang masih kuat pengaruh dialeknnya. Perbezaan yang berlaku mungkin juga disebabkan oleh pengaruh luar yang masuk ke dalam kawasan Pendang, Kedah sehingga menyebabkan wujudnya perbezaan dialek. Kajian tersebut melibatkan dua buah kampung, iaitu Kampung Bukit Jambul dan Kampung Charok Kudong yang terletak di kawasan Pendang, Kedah. Hasil dapatan kajian ini, pengkaji ingin mengemukakan kajian dialek yang berkaitan dengan pengaruh luar atau keadaan yang telah menyebabkan berlakunya perbezaan sebutan dan makna dalam sesuatu dialek yang berbeza walaupun dari daerah atau kawasan yang sama.

Seterusnya Mashetoh (2017), yang melihat bahasa dan identiti penutur dalam dialek Kedah. Kajian ini menerapkan pendekatan dialektologi bandar dengan menggunakan teknik temu bual untuk mendapatkan data. Hasil kajian menunjukkan bahawa informan perempuan lebih menonjol dalam pengekalan identiti mereka berbanding dengan informan lelaki yang menonjol ke arah aksen standard. Kemudiannya, Suhaila dan Muhammad Saiful Haq (2017) juga melihat pemahaman pekerja Jabatan Perangkaan terhadap dialek Kedah. Dapatan menunjukkan bahawa terdapat perbezaan kefahaman responden terhadap variasi penggunaan dialek Kedah.

Kajian aspek linguistik dialek Melayu Kedah

Kajian yang dikelompokkan dalam kategori ini, ialah kajian yang melihat aspek-aspek linguistik seperti fonologi, morfologi, sintaksis dan semantik. Antara kajian yang digolongkan dalam kelompok ini seperti kajian yang dilakukan oleh Shahidi Ab Hamid (2010), Norfazila Abd Hamid dan Rahim Aman (2014), Darwalis Sazan, Zahril Nizam Md Yusoff & Noriah Mohamed (2019), Nor Hashimah Jalaluddin, Maizatul Hafizah, Harishon & Junanini (2017), Harishon, Nor

Hashimah, Junaini, Hayati dan Anati Hamidah (2018). Kajian Shahidi (2010) melihat proses-proses fonologi dalam subdialek Kedah Utara dengan Kedah persisiran. Dapatan menunjukkan bahawa Kedah Utara mempunyai ciri-ciri khas yang membezakannya dengan Kedah persisiran.

Kajian Norfazila Ab. Hamid dan Rahim Aman (2014) pula melihat proses pemanjangan dan proses penyisipan vokal dalam dialek Hulu Sik Kedah (DHSK). Fenomena pemanjangan vokal ini berlaku akibat daripada proses pengguguran, pembundaran dan peninggian vokal. Kajian ini menggunakan Kerangka teori linguistik fonologi generatif model non-linear atau dikenali juga sebagai teori fonologi autosegmental yang diperkenalkan oleh Goldsmith (1976). Dapatan kajian telah bahawa menunjukkan DHSK ini ternyata tidak membenarkan kehadiran dua vokal secara berurutan. Sekiranya, terdapat dua vokal hadir secara berurutan, maka kekangan dalam perkataan itu akan berlaku iaitu vokal pertama akan mengalami pengguguran dan vokal yang kedua pula mengalami pembundaran.

Seterusnya, Norfaazila, Norhasliza dan Rahim (2017) menjalankan kajian mengenai dialek Melayu Langkawi, iaitu varian Kedawang yang mempunyai lapan fonem vokal, tiga diftong, dan 20 fonem konsonan. Aspek fonologi juga dikaji oleh Darwalis et al (2019) dalam subdialek Kedah yang menggunakan wayang kulit Sri Asun sebagai data kajian. Dapatan kajian menunjukkan bahawa proses fonologi yang berlaku dalam subdialek ini ialah pendiftongan, pemanjangan vokal, perendahan vokal, penggantian konsonan, perubahan konsonan, asimilasi nasal, pengguguran konsonan, pengglotisan, penasalan vokal dan penyisipan.

Seterusnya, memetakan varian leksikal di Langkawi dengan menggunakan perisian Geographic Information System (GIS) oleh Nor Hashimah et al (2017). Kemudian pada tahun 2018, Harishon et al., telah meneruskan kajian tersebut dengan melihat tahap pemahaman leksikal dialek Melayu Kedah di kawasan yang sama, iaitu di Pulau Langkawi.

Kajian aspek semantik dalam dialek Melayu Kedah juga telah dikaji oleh Nor Hashimah et al. (2011) yang menemu bual penduduk di Kampung Asun dan Kampung Binjai di Jitra Kedah. Data tersebut dianalisis dengan menggunakan analisis semantik kognitif. Dapatan menunjukkan bahawa pemikiran masyarakat kampung Asun terhadap tampuk pemerintahan lebih cenderung ke arah tanggapan yang negatif.

Kesimpulan

Pengkajian dialek Melayu tidak pernah berakhir. Hal ini disebabkan dialek Melayu di Malaysia begitu unik dan mempunyai ciri-ciri tersendiri. Begitu juga dengan dialek Kedah dan sub-subdialeknya yang begitu banyak untuk diteroka. Berdasarkan kosa ilmu mengenai penkajian dialek Melayu Kedah, kebanyakan pengkajian mengenai aspek linguistik, pragmatik dan sosiolinguistik serta foku kepada kata soal dalam dialek Kedah. Oleh itu, terdapat lagi ruang yang boleh diteroka mengenai pengkajian dialek Melayu khususnya dialek Melayu Kedah dan sub-subdialeknya.

Rujukan

- Asmah Haji Omar. (2008). *Ensiklopedia bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar (2015). *Susur galur bahasa Melayu*. Dewan Bahasa dan Pustaka: Kuala Lumpur.

- Darwalis Sazan, Md Zahril Nizam Md. Yusoff & Noriah Mohamed. (2019). Analisis fonologi subdialek Kedah Kunluang dalam wayang kulit Seri Asun. *Jurnal Bahasa*, 19(2), 169-198.
- Farid M.Onn & Ajid Che Kob. (1993). Simposium dialek: Penyelidikan dan pendidikan. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Harishon Radzi, Nor Hashimah Jalaluddin, Junaini Kasdan, Hayati Lateh & Anati Hamidah Arifin. (2018). Tahap pemahaman leksikal kata kerja dialek Melayu Kedah di Pulau Tuba dan Satun. *Jurnal Melayu*, 17(10), 74-91.
- Mashetoh Abd. Mutalib. (2017). Dialek sebagai identiti penutur dalam bahasa Melayu lisan. *International Journal of Education, Psychology and Counseling*, 3(16), 117-126.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Maizatul Hafizah Abdul Halim, Harishon Radzi & Junaini Kasdan. (2017). Penyebaran dialek Melayudi Langkawi: Analisis Geolinguistik. *Gema Online Journal of Language Studies*, 17(4) 159-178.
- Norfazila Ab Hamid, Norhasliza Ramli & Rahim Aman. (2017). Sistem jaringan komunikasi Langkawi varian Kedawang. *Jurnal Melayu*, 16, 407-418.
- Norfazila Ab. Hamid & Rahim Aman. (20194). Pproses pemanjangan vokal dalam dialek Hulu Sik Kedah: satu penerapan teori fonologi generatif model non-linear. *E-Bangi: Journal of Social Sciences and Humanities*, 9(2)195-205.
- Nurul Shahida Jamil & Maslida Yusof. (2014). Deiksis reruang dalam dialek Kedah. *Jurnal Bahasa*, 14(2), 192-218.
- Nurul Shahida Jamil & Maslida Yusof. (2015). Analisis deiksis dalam dialek Kedah. *Gema Online Journal of Language Studies*, 15(1), 163-187.
- Shahidi A. H. (2010). Alternasi dalam fonologi subdialek Kedah Utara. *Jurnal Bahasa*, 10(2), 287-297.
- Suhaila Ismail & Muhammad Saiful Haq Hussin. (2017). Sosiolinguistik terhadap pemahaman dialek Kedah dalam kalangan pekerja unit rangka Jabatan Perangkaan Negeri Selangor. *International Journal of Creative Future and Heritage*, 5(1), 144-159.